

Чекан Наталія Володимирівна,
аспірант кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх
справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОСОБАМИ, ЯКІ НАЛЕЖАТЬ ДО ПЕВНИХ МАРГІНАЛЬНИХ ГРУП

Поряд з легальною міграцією, в останні роки набула значного поширення і нелегальна міграція, яка становить певний кримінологічний інтерес. Міграція фізичних осіб поширена у світі як складний соціальний феномен, має об'єктивні передумови та закономірний характер. Міграція фізичних осіб складається з міграційних потоків. Її форми залежать від міграційної політики держави на конкретний період [1, с. 23].

Екстремальні ситуації, соціально-економічні та політичні кризи, які виникають під їх впливом принципово нова життєва реальність породжують нові явища в міграції та її кримінологічно значущих характеристиках. При цьому багато аспектів міграції, які мали в минулому позитивний характер, можуть набувати негативні відтінки.

Несприятливі форми масових вимушених міграцій пов'язані з тим, що особи, що витісняються з місць постійного проживання міжнаціональною напруженістю, які в деяких регіонах переходять у відкриті конфлікти, змушені залишати житло, залишаючи і більшу частину нажитого майна

Аналізуючи рівень злочинів, передбачених ст. 332 КК України, слід відмітити тенденцію до зростання незаконно переправлених осіб через державний кордон України, зокрема, за даними Генеральної прокуратури України, у період з 2014 по 2018 рік обліковано 1025 кримінальних правопорушень (2014 р. – 164 злочини; 2015 р. – 152; 2016 р. – 183; 2017 р. – 195; 2018 р. – 331) [2].

Додатково можна отримати інформацію щодо кількісних показників нелегальної міграції за даними Державної міграційної служби та Державної прикордонної служби України. Так, за даними Державної міграційної служби України, рівень виявлених нелегальних мігрантів становив: у 2014 р. – 3158; 2015 р. – 5111; 2016 р. – 6390; 2017 р. – 9678; 2018 р. – 11 194 [3].

Аналіз загальних результатів Державної прикордонної служби України свідчить про зростання за певні періоди кількості випадків затримання нелегальних мігрантів: у 2016 р. – 1040; 2017 р. – 3800; 2018 р. – 3268 [4].

У той же час, Війна в Україні, а також інші соціальні чинники зумовили масштабний процес внутрішньої міграції. За оцінками Мінсоцполітики загальна кількість переселенців в Україні станом на грудень 2019 року складала майже 1,7 млн. осіб.

При цьому питання їх облаштування, зайнятості, вирішення соціально-побутових проблем належним чином не вирішені. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ) тільки близько 43 % внутрішньо переміщених осіб отримують регулярні доходи від зарплати, ще 18 % мають часткову зайнятість. Більшість сімей переселенців мають дохід 1400 грн. на особу в місяць, що близько до межі бідності. Таке становище створює сприятливі умови для вчинення протиправних дій як самими мігрантами, так і щодо них. Так, високий рівень злочинності у східних та центральних регіонах України, зокрема в Донецькій, Луганській, Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій областях та місті Києві, обумовлений певною мірою і тим, що саме в ці регіони спрямовані найбільші потоки внутрішнього переміщення осіб з районів проведення операції об'єднаних сил [5, с. 5; 6; 7, с. 44–45].

Україна, завдяки своєму геополітичному розташуванню, знаходиться на перехресті міжнародних шляхів і є одним з основних суб'єктів Євразійських міграційних процесів. Проблема актуалізується і тим, що після розпаду Радянського Союзу колишні його республіки набули статусу незалежних держав, що різко загострило питання громадянства, біженців тощо.

Аналіз офіційних даних про осіб, які вчинили злочини на території України, за 2019 рік [8] дозволив отримати наступні дані: зі 117 947 осіб, яким у 2019 р. було офіційно пред'явлено постанову про підозру у вчиненні злочинів, виявилось: іноземних громадян – 1559; громадян СНД – 1027; осіб без громадянства – 195; визнаних нелегальними мігрантами – 41; біженців – 17 осіб. Всього було виявлено 2839 осіб, які не є постійними жителями країни, а відносилися до тієї або іншої групи мігрантів. Тобто, кожна сорокова особа, яка вчиняла злочин в Україні, не є громадянином нашої країни, а прибула сюди із далекого чи близького зарубіжжя.

Протягом 2015–2019 років судами України було засуджено: у 2015 р. 56 громадян України (76,7 %) та 17 іноземців (23,3 %), у 2016 р. 67 громадян України (70,5 %) та 28 іноземців (29,5 %), у 2017 р. 76 громадян України (74,5 %), 26 іноземців (25,5 %), у 2018 р. 56 громадян України (80 %) та 13 іноземців (20 %). Таким чином, частка засуджених іноземців складає приблизно 25 %, при цьому ця величина за чотири останні роки фактично залишається сталою. Таким чином, у більшості випадків незаконне переправлення осіб через державний кордон України вчиняє громадянин України (додатки А, Б).

Як показує аналіз судової статистики за 2015–2019 роки, в Україні незаконне переправлення осіб через державний кордон України вчиняє здебільшого особа чоловічої статі. Приблизно їх питома вага становить 90 % у загальній кількості засуджених осіб за ст. 332 КК. Як показало вибіркове вивчення матеріалів кримінальних проваджень за ст. 332 КК у 2018 р. середній вік чоловіків, що вчинили відповідний злочин, становив 45 років. Наймолодшому злочинцю протягом 2015 р. виповнилося 19 років, а найстаршому – 67.

Протягом періоду, що аналізувався, найбільш криміногенно активною була група осіб у віці 30-50 років. Так, у 2015 р. питома вага засуджених осіб цієї вікової категорії склала 55 %, у 2016 р. – 60 %, у 2017 р. – 63 %, а у 2018 р. – 59 %. Таким чином, найбільш криміногенно вразливою групою осіб, які вчинили незаконне переправлення осіб через державний кордон України, становили найбільш активна в економічному плані частина населення. Позитивною тенденцією є те, що за останні чотири роки за ст. 332 КК засуджено двох неповнолітніх. А питома вага осіб, що вчинили незаконне переправлення осіб через державний кордон України у віці від 18 до 25 років складала 20 % у 2015 р., 11,5 % у 2016 р., 10 % у 2017 р., 22 % у 2018 р. та 24 % у 2019 році. Таким чином, на нашу думку, здійснюючи запобігання незаконній міграції, особливу увагу слід приділяти особам у віці 30–50 років. Водночас не слід забувати, що спостерігається й збільшення кількості осіб, засуджених за ст. 332 КК. Тому ця обставина обов'язково має враховуватися.

У проаналізований період найбільшу питому вагу складала така категорія засуджених, які були працездатні особи, які ніде не працювали і не навчалися (їх частка коливалася від 67 % у 2015 р. до 55 % у 2019 р.). Друга по кількості засуджених осіб група – це безробітні. Їх частка у загальній кількості засуджених за ст. 332 КК протягом 2015–2018 років становила 14 %.

Аналіз статистики показує, що за родом занять найбільшу кількість засуджених становлять особи працездатного віку, які ніде не працювали і не навчалися. Водночас спостерігається дві основні тенденції: стала питома вага серед засуджених за ст. 332 КК, приватних підприємців (у середньому 7 % від загальної кількості засуджених), а також поява протягом 2015–2018 років серед засуджених військовослужбовців (5,8 % – у 2015 р. та 1,3 % – у 2018 р.).

Кримінологічна характеристика насильницьких злочинів, що вчиняються деякими групами осіб, які допускають маргінальну поведінку варто зауважити, що на сучасному етапі суспільних трансформацій кризовий стан соціуму не можна пояснити тільки макросоціальними (культурними, економічними, політичними) причинами. Криза породжує себе і виступає як необхідний механізм

самоорганізації життєдіяльності і комунікації людей. Процес соціальної трансформації руйнує або значно деформує основні ідентичності, які склалися до кризи. В умовах тотального змішання соціокультурних зв'язків, які дозволяли суспільству бути єдиним, криза особистісної і соціальної ідентичності вже не сприймається ані суспільством, ані особистістю як дещо аномальне, як те, від чого слід якомога швидше позбавитись, а стає способом існування, образом і стилем життя. Відбувається етап пристосування, адаптації особистості до кризи соціальної ідентичності, оскільки в умовах кризи будь-яка соціокультурна рамка не забезпечує гарантій благополуччя і успішності.

Список використаних джерел

1. Чехович С. Б. Міграційне право України: підручник. Київ: Школа, 2003. 368 с.
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Генеральна прокуратура України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
3. Офіційний веб-сайт Державної міграційної служби України. URL: <http://dmsu.gov.ua/statistichni-dani/2945-statystyka>
4. Офіційний веб-сайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/potochniy-rik/>.
5. Аналітична довідка про стан і основні тенденції криміногенної та безпекової ситуації в Україні у 2019 році. Міністерство внутрішніх справ. Київ: ДНДІ МВС України, 2019. 96 с.
6. Довідка про злочини, учинені в Україні за 2013–2018 рр.: службовий документ / Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. Київ, 2019. 124 с.
7. Аналітична довідка про основні тенденції розвитку безпекової ситуації в Україні та стан виконання пріоритетних завдань центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, за 2018 рік. Київ: ДНДІ МВС України, 2019. 95 с.
8. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Генеральна прокуратура України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>